Europejska Fundacja na Rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy

Zbieżność i rozbieżność warunków pracy w Europie: 1990–2005

Streszczenie

Wprowadzenie

W 2005 r. Europejska Fundacja na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy (Eurofound) po raz czwarty przeprowadziła Europejskie badanie warunków pracy (European Working Conditions Survey — EWCS). Od 1990 r., to jest od czasu pierwszego badania, w ciągu 15 lat Unia Europejska doświadczyła istotnych zmian na wielu płaszczyznach. Od tego czasu do 12 państw członkowskich UE z 1990 r. dołączyło 15 nowych krajów. W rezultacie badaniem EWCS 2005 zostało objętych 27 państw członkowskich UE (UE-27), a także Chorwacja, Turcja, Norwegia i Szwajcaria. Niemniej jednak zmiany, jakich doświadczyła UE, w dużym stopniu były związane z jej strukturą — dotyczyły całej organizacji europejskiej gospodarki, rynków pracy i warunków pracy.

W związku z powyższym od tego czasu badanie EWCS uległo istotnym zmianom i w chwili obecnej zawiera więcej pytań i nie skupia się już na tradycyjnej kwestii ryzyka ergonomicznego, a obejmuje szereg kwestii związanych z wielopłaszczyznowym podejściem do warunków pracy, a także jakością życia zawodowego. Głównym założeniem niniejszego raportu jest znalezienie odpowiedzi na dwa pytania dotyczące badania. Pierwsze z nich dotyczy wykorzystania kolejnych badań EWCS w celu zaobserwowania zmian w zakresie zbieżności i rozbieżności w jakości życia zawodowego. Drugie ma z kolei pomóc w stwierdzeniu, czy w analizowanym okresie w poszczególnych państwach członkowskich wystąpiły podobne zmiany.

Kontekst dotyczący polityki

Zmiany strukturalne w obrębie UE do pewnego stopnia znajdują odzwierciedlenie w strukturze polityki europejskiej i polityk poszczególnych krajów, zwłaszcza w europejskiej strategii zatrudnienia i strategii lizbońskiej. Szereg niedawno przeprowadzonych badań ukazuje jednak zróżnicowany obraz sytuacji dotyczącej jakości zatrudnienia w Europie, wskazując jednocześnie, że mimo znaczącej poprawy, na przykład w kwestii wypadków w miejscu pracy, pewne aspekty dotyczące jakości zatrudnienia, takie jak intensywność pracy i dostęp do szkoleń, nie uległy widocznej zmianie. Komisja Europejska w swoim komunikacie dotyczącym jakości w miejscu pracy przeprowadziła już w 2003 r. tę ocenę, a ostatnio została ona przedstawiona ponownie w raporcie strategicznym dotyczącym odnowienia strategii lizbońskiej.

Badania te przeprowadzono w oparciu o różne zbiory danych i różne wskaźniki, przy użyciu czysto naukowego podejścia lub podejścia opartego na polityce, np. ram koncepcyjnych i wskaźników określonych podczas szczytu Rady Europejskiej w Laeken w 2001 r. Istotną wadą europejskich ram dotyczących jakości w miejscu pracy jest brak jakichkolwiek wskaźników dotyczących warunków pracy. W niniejszym raporcie dokonano przeglądu tendencji w zakresie warunków pracy z perspektywy jakości zatrudnienia, które znalazły odzwierciedlenie w różnych badaniach EWCS w okresie ostatnich 15 lat.

Kluczowe ustalenia

Badanie dotyczące jakości pracy i zatrudnienia przeprowadzono pod kątem czterech głównych wymiarów: kariera zawodowa i zatrudnienie, zdrowie i dobre samopoczucie, doskonalenie umiejętności oraz równowaga między życiem zawodowym i prywatnym. Każde z powyższych zagadnień składa się z podtematów, które obejmują wszystkie kwestie zawarte w kwestionariuszach EWCS oraz kwestie dotyczące europejskiej siły roboczej i kierunków polityki społecznej. Ustalenia poczynione w wyniku przeprowadzonego badania, obejmującego analizę pod kątem powyższych zagadnień, jak również ogólnej satysfakcji z wykonywanej pracy w celu oceny jakości zatrudnienia w najszerszym tego słowa znaczeniu, ujawniają względne rozbieżności w Europie związane z przystąpieniem 12 nowych państw członkowskich w latach 2004 i 2007. Jak do tej pory sytuacja związana z jakością zatrudnienia kształtowała się w tych krajach znacznie gorzej, ale wyniki wskazują także na zmniejszanie się tej różnicy.

W przypadku starych państw członkowskich (UE-15) proces konwergencji wydaje się zmierzać nie w

kierunku osiągania optymalnych lub lepszych wyników, a bardziej w kierunku średnich wyników, przy czym sytuacja dotycząca jakości zatrudnienia w krajach anglosaskich uległa poprawie, co jest równoważone pogorszeniem sytuacji w grupie krajów skandynawskich. Natomiast w grupie krajów kontynentalnych i południowoeuropejskich nie odnotowano większych zmian.

Wewnętrzne zróżnicowanie w obrębie grup krajów i w poszczególnych krajach może być pogłębione przez różnice w politykach publicznych oraz różne specjalizacje gospodarcze. Rozwój sektora usług i towarzyszący mu spadek w obszarze działalności przemysłowej i rolniczej w różny sposób wpływał na poszczególne kraje, co może częściowo tłumaczyć istnienie różnic między krajami i grupami krajów.

Wyniki dla poszczególnych krajów przedstawione w niniejszym raporcie wskazują na znaczny stopień zmienności w każdej grupie. Sytuacja w Finlandii różni się coraz bardziej od sytuacji w pozostałych krajach skandynawskich, przy czym różnice między Danią i Szwecją są obecnie bardziej zauważalne niż 10-15 lat temu. Jeżeli chodzi o grupę krajów kontynentalnych, sytuacja w Holandii i w mniejszym stopniu w Austrii także różni się coraz bardziej od sytuacji w pozostałych krajach tej grupy. W grupie krajów południowoeuropejskich sytuacja w Hiszpanii kształtuje się lepiej niż Włoszech w porównaniu z wcześniejszymi wynikami, podczas gdy różnice między Portugalią, i w szczególności Grecją, oraz pozostałymi krajami grupy są bardziej zauważalne niż w 1990 r.

W większości krajów obserwuje się poprawę jakości zatrudnienia, w tym kwestii związanych z narażeniem na czynniki zagrażające zdrowiu oraz pracą w nocy lub w weekendy. Odnotowano poprawę dotyczącą praw pracowniczych w kontekście zapewnienia poradnictwa i informacji na temat istniejących zagrożeń. Niemniej jednak w niemal wszystkich krajach obserwuje się wzrost innych negatywnych tendencji dotyczących jakości zatrudnienia, takich jak brak możliwości uczenia się i brak dostępu do szkoleń, praca w systemie zmianowym i zmienny harmonogram pracy, wyższy poziom intensywności pracy i absencja spowodowana problemami zdrowotnymi.

W szczególności niepokoi brak dostępu do szkoleń w miejscach pracy. Pomimo nacisku kładzionego w europejskich debatach i polityce na potrzebę uczenia się przez całe życie i istnienia konkretnej otwartej metody koordynacji w zakresie kształcenia i uczenia się przez całe życie, konieczne są znaczne postępy, aby można było osiągnąć cele ustanowione w 2000 r. w Lizbonie.

Wskazówki dotyczące polityki

- W celu uzyskania ogólnej poprawy warunków pracy we wszystkich krajach konieczne jest zwiększenie wysiłków w obszarze szkoleń i uczenia się przez całe życie.
- Pozostałe czynniki ryzyka i wyniki związane z pracą w krajach UE-27 wymagające uwagi dotyczą intensywności pracy i zwiększonej absencji.
- Szczegółowe informacje dotyczące rozwoju sytuacji gospodarczej i społecznej w nowych państwach członkowskich są w dalszym ciągu fragmentaryczne lub mają wąski zakres, stąd konieczność przeprowadzenia w tym względzie dalszych badań.
- Przeprowadzenie analizy tendencji w każdym kraju jest utrudnione z uwagi na liczbę (27) państw członkowskich i dlatego grupowanie (zestawianie państw członkowskich według podobieństw) stanowi praktyczną alternatywę. Niemniej jednak grupowanie może uniemożliwić dostrzeżenie wewnętrznego zróżnicowania i prowadzić do nadinterpretacji. Z tego względu istotną kwestią jest jednoczesne przeprowadzanie analizy w poszczególnych krajach, zważywszy na rosnące zróżnicowanie w obrębie istniejących grup.

Dalsze badania

- Zważywszy na cele i zasoby Eurofound, takie jak badania, obserwatoria i finansowanie badań wtórnych, Fundacja mogłaby pełnić rolę w umacnianiu synergii i powoływaniu międzysektorowych grup zadaniowych lub grup roboczych ds. grupowania.
- Zwiększenie liczebności prób krajowych przyczyniłoby się do poprawy jakości kolejnego badania EWCS, co umożliwiłoby chociażby przeprowadzenie bardziej szczegółowej analizy na poziomie sektorowym i krajowym.
- Poprawa jakości prób krajowych w badaniu EWCS jest warunkiem koniecznym dla lepszego wykorzystania badań EWCS do celów polityki monitorowania, ponieważ działanie to zależy od poziomu uczestnictwa w poszczególnych krajach.

Dodatkowe informacje

Raport „Zbieżność i rozbieżność warunków pracy w Europie: 1990–2005” jest dostępny pod adresem: http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef08104.htm. Dane, raporty i wtórna analiza Europejskich badań warunków pracy są dostępne na stronie internetowej *Europejskiego Obserwatorium Warunków Pracy* http://www.eurofound.europa.eu/ewco/surveys/.

Sara Riso, urzędnik kontaktowy ds. informacji
sri@eurofound.europa.eu